

Semináře, porady, mezinárodní styky

28. zasedání poradního orgánu Mezinárodní agentury ISBN

Letos podruhé se sjeli delegáti skupinových a národních agentur standardního číslování do Berlína - na jaře zde zasedal poradní orgán Mezinárodní agentury ISMN, od 22. do 24. 10. poradní orgán Mezinárodní agentury ISBN. Jelikož jednání probíhala ve Staatsbibliothek zu Berlin, Preussischer Kulturbesitz na Postupimském náměstí, měli delegáti možnost sledovat i pokrok ve výstavbě tohoto nového „vnitřního města“ Berlína. Srovnání bylo ohromující: téměř zde již vyrostlo nové město, které bude mít i vlastní mezinárodní nádraží...

Letošní jednání se nesla v duchu převratného návrhu, s nímž předstoupila americká agentura ISBN (pracující na komerčním principu v R.R. Bowker Comp. v New Providence).

Znamenal by nejzávažnější zásah do chodu systému ISBN od jeho přeměny z původně britského národního systému na mezinárodní, umožněné rozšířením devítimístného SBN (Standard Book Number) na desetimístné ISBN (International Standard Book Number). Americký návrh počítá s dalším rozšířením čísla ISBN na třináctimístné. Podnět k tomuto návrhu vzešel z mocného Amerického sdružení vydavatelů (American Publishers' Association) a důvodem je snaha rozšířit systém ISBN i na online publikace či „objekty“, kterých je produkováno nesmírné množství. (Jen pro srovnání: dle sdělení švédské delegátky shromáždili ve švédské národní knihovně od roku 1997 9 mil. online „jednotek“ - nejen knih, ale všech textových „objektů“ s příponou „sw“, které se objevily na internetu.) Na takový nápor při přidělování ISBN by již nestačila dosavadní kapacita systému ISBN. K jeho rychlému vyčerpávání v anglosaských zemích používajících skupinového identifikátoru, tj. „začátku“ ISBN, 0 a 1 (týká se to zejména Spojených států a Velké Británie) přispěla ve značné míře také příliš liberální politika přidělování bloků čísel ISBN - často vydavatelům, kteří nikdy nezahájili činnost nebo vydali pouze několik knih. Těm byly přiděleny desítky nebo stovky čísel ISBN, která jsou nepřenositelná a se zánikem vydavatele také zanikají. Tímto způsobem přišly jen Spojené státy o několik set tisíc ISBN. Návrh předpokládá, že trvalou součástí dosud desetimístného ISBN by se stalo i trojčíslí, které umožňuje jeho převod do čárového kódu - 978 (tzv. Bookland). A to nejen tohoto již používaného, ale i trojčíslí 979, které bylo původně míněno jako rezervní, ale kterého se po dohodě s Mezinárodní agenturou EAN starající se o přidělování čárových kódů začalo používat od roku 1996 v systému mezinárodního standardního číslování hudebnin (ISMN) i pro čárové kódy hudebnin. Rozvoj elektronického obchodu s elektronickými textovými „objekty“ dosáhl ve Spojených státech již ta-

kového rozsahu, že se jejich jednoznačná identifikace stala obchodní nutností. Proto návrh počítá s přidělováním ISBN nejen knihám, ale i částem monografií a tzv. „pokračujícím publikacím“ (ongoing publications). Při tak radikálním zásahu do systému ISBN by se již nepodařilo zachovat dosavadní strukturu čísla ISBN a po vyčerpání bloku čísel s prefixem 978 by se z ISBN v bloku 979 stalo „hloupé“ číslo (dumb number), tj. prosté průběžné registrační číslo, podle něhož by se již nepoznala země vydání ani vydavatel. Je pochopitelné, že tak závažné zásahy do fungování systému vyvolaly silnou - převážně zápornou - odezvu. Argumenty proti byly shrnuty zejména v názoru švédských kolegů a ředitelky Mezinárodního centra ISSN v Paříži paní Francoise Pellé. Ti namítali, že pro online „objekty“ byl navržen speciální identifikátor DOI (Digital Object Identifier) a pro seriálové publikace a jejich části ISSN a SICI (Serial Item and Content Identifier), pro části monografií pak BICI (Book Item and Content Identifier). Zpochybněna byla vůbec vhodnost přidělování ISBN něčemu tak nestálému, jako jsou elektronické publikace (ISBN je totiž určeno k jednoznačné identifikaci běžných publikací), vyzdvížena byla užitečnost mezinárodní adresáře nakladatelů (Publishers' International ISBN Directory), který by s přechodem na ISBN jako na „hloupé“ číslo zanikl, stejně jako dosavadní forma books-in-print. Námitky se ale nesetkaly s kladnou odezvou, i když bylo připuštěno, že mnoho věcí je ještě třeba domyslet a dopracovat. Říjen 2000 byl stanoven za začátek procesu přechodu na třináctimístné ISBN, do Mezinárodní organizace pro normalizaci (ISO) byl zaslán návrh revize normy ISO 2108 pro ISBN a jako datum zahájení činnosti „nového systému ISBN“ byl stanoven 1. leden 2005. I Američané si uvědomují radikálnost zásahu do dosud dobře fungujícího systému a snad budou ochotni k určitým ústupkům. Ovšem jejich technický předstih před ostatním světem jim dává do rukou silné trumfy, jimiž ostatní nedisponují. Jsou např. schopni určit vydavatele podle ISBN, i když bude „hloupým“ číslem - totiž tak, že s vydavatelem nebudou spojovat ISBN, ale přímo tzv. metadata - minimální soubor bibliografických dat nutných k rozlišení publikací mezi sebou. Z nich jsou schopni vyvodit, jaký vydavatel knihu/produkt vydal/produkoval. Problému metadata byl také věnován samostatný seminář, který předcházel plenárnímu zasedání. Počítá se zde s použitím normy ONIX International, budované v rámci systému EDItEUR (elektronický přenos dat v rámci zemí Evropské unie). Tento soubor dat se sice příliš neliší od formátu UNIMARC, pokud jde o obsah polí, ale zcela se liší v jejich označení.

Třetí seminář byl věnován pokroku v přípravě nové normy ISO pro ISTC (International Textual Work Code), která se bude týkat označování původních textových děl produkováných v jakékoliv formě (tištěné i netištěné) a jejich autorskoprávní ochrany a jednoznačné identifikace. Jedná se tedy o ochranu a identifikaci „ideálního“ textu, který pak ve svém

dalším „životě“ může mít nesčetně manifestací (např. vydání). Stejně jako např. Shakespearův Hamlet měl své první vydání a od té doby vyšel na světě nesčetněkrát v různých překladech, úpravách a jiných „manifestacích“. ISTC by umožnilo identifikaci a ochranu tohoto původního „ideálního“ textu jakožto intelektuálního textového díla (vedle textového díla lze ještě rozlišovat např. dílo hudební a výtvarné).

Alespoň stručnou zmínku by si zasloužilo i dalších osm bodů jednání, ale zmíním se již jen o tom, že počet členů systému ISBN dosáhl 159 (novými zeměmi jsou Ázerbajdžán a Macao) a že příští zasedání bude v říjnu 2001 po Frankfurtském knižním veletrhu, tentokrát v Lucembursku. Bude jistě nesmírně důležité, protože přinese již fundovanější reakci většiny účastnických zemí na americký návrh (přijatelný zatím v plném rozsahu pouze asi pro 5 zemí). Brzké vyčerpání čísel není problémem České republiky (ani převážné většiny ostatních), která dosud přidělila svým vydavatelům cca 1 mil. z bloku 7,5 mil. čísel, které dostala k dispozici od Mezinárodní agentury ISBN. Formální rozšíření dosud přidělených ISBN na třináctimístná (např. nulami) si lze představit, ovšem další změny bychom nemohli - ale ani nemuseli - realizovat. Jako decentralizovaný systém umožňuje systém ISBN do určité míry zachování přístupů vycházejících z národních tradic a zvyklostí. V každém případě bude třeba připravit se s dostatečným předstihem byť i na změnu formální.

Antonín Jeřábek
Národní knihovna ČR